

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner om hemmafruars rätt till gratisår inom tilläggspensioneringen.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 225 i första kammaren av herr *Virgin m. fl.* samt nr 276 i andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att nämnda motioner vad beträffar frågan om pensionsrätt till följd av barnavård måtte överlämnas till pensionsförsäkringskommittén att beaktas vid fullgörandet av kommitténs uppdrag".

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 276 (II: 313).

Gällande bestämmelser m. m.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension trädde i kraft den 1 januari 1960. Reglerna om tilläggspensioneringen finnes numera i *lagen om allmän försäkring*. Tilläggspensioner började utgivas år 1963.

Tillsammans med folkpensioneringen skall tilläggspensioneringen tillförsäkra alla förvärvsarbetande rätt till ålders-, invalid- och familjeskydd avvägt i förhållande till den tidigare arbetsinkomsten.

Rätt till tilläggspension kan förvärvas av svensk medborgare och av här mantalsskriven utlänning. Tilläggspension grundas på arbetsinkomst, som förvärvas i åldern 16—65 år, i vad den årliga arbetsinkomsten ligger mellan 4 000 och 30 000 kronor räknat i 1957 års penningvärde. Den pensionsgrundande inkomsten beräknas på grundval av taxeringen till statlig inkomstskatt.

I likhet med folkpensionen skall tilläggspensionen vara värdebeständig. Även de nämnda inkomstgränserna skall följa ändringar i prisnivån.

Ålderspension, som börjar utgå vid 67 års ålder, utgör 60 % av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten under de 15 bästa åren. För full ålderspension fordras i inledningsskedet 20 pensionsgrundande år, vilket krav successivt höjes till att avse 30 år. Jämte folkpensionen kommer full ålderspension från tilläggspensioneringen att i stort sett motsvara två tredjedelar av hela arbetsinkomsten. Tilläggspensioneringens ålderspension kan uttagas från 63 års ålder, varvid pensionen minskas på visst sätt. Den som väntar med att ta ut pensionen till efter 67 år får å andra sidan en viss höjning av pensionen.

Förtidspension lämnas till den, vilkens arbetsförmåga på grund av invaliditet är nedsatt med minst hälften. Vid förlust av arbetsförmågan utgår hel förtidspension med samma belopp som vederbörande skulle erhålla i ålderspension från 67 års ålder.

Familjepensionen utgöres av änkepension och barnpension. Änkepension utgår förutsatt att äktenskapet ingåtts senast då mannen fyllde 60 år och att det varat i minst fem år. Har makarna gemensamma barn, utgår dock änkepension oavsett om dessa förutsättningar föreligger eller ej. Barnpension utgår då den avlidne efterlämnar barn under 19 år. Tilläggs pensioneringens familjepension motsvarar en viss del av den tilläggs pension, som den avlidne uppbar eller skulle ha erhållit om han blivit invalid, nämligen för en efterlevande (änka eller barn) 40 %, för två efterlevande (änka och ett barn eller två barn) 50 % o.s.v. För fem eller flera efterlevande utgår 80 % av den avlidnes tilläggs pension.

I likhet med folkpensioneringen finansieras tilläggs pensioneringen enligt ett fördelningssystem, dock endast med avgifter och således utan tillskott av skattemedel; inom tilläggs pensioneringen uppbygges vidare en betydande fond, allmänna pensionsfonden. På inkomst av anställning erlägges kollektiv arbetsgivaravgift. På inkomst av annat förvärvsarbete erlägges egenavgift, vilken benämnes tilläggs pensionsavgift. Samma uttagsprocent tillämpas för arbetsgivaravgift och tilläggs pensionsavgift.

Rätt till tilläggs pension har börjat intjänas och avgifter erlagts från och med år 1960.

Såsom framgår av det sagda grundas rätt till pension på *inkomst av förvärvsarbete*. Värdet av en husmoders arbete i hemmet grundar alltså icke rätt till pension. *Pensionsutredningen* anförde i denna fråga i sitt år 1950 avgivna betänkande (SOU 1950: 33) bland annat:

Trots att vissa skäl kunna anföras till förmån för en hustrupension av här angiven art, är utredningen icke beredd att för närvarande förorda införandet av en dylik pension med hänsyn till den fördyring av försäkringen detta skulle medföra. Utredningen vill emellertid betona att det i detta fall icke är fråga om ett principiellt avståndstagande. Här rör det sig endast om en avvägning på kostnadsplanet utan betydelse för det tekniska systemet som sådant. Utredningen vill därför sluta behandlingen av frågan om husmödrars pensionering med en rekommendation till dem, som av olika anledningar komma att taga ställning till utredningens förslag, att uppmärksamma detta spörsmål.

I *motioner till 1961 års riksdag* yrkades att frågan om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar skulle utredas. Motionerna avslogs i enlighet med vad *andra lagutskottet* i *utlåtande nr 56* hemställt. Utskottet anförde:

Såsom motionärerna påpekat är frågan svårlöst och inrymmer ett flertal problem. Först må framhållas svårigheten att såväl i allmänhet som i det

enskilda fallet göra en rättvisande uppskattning i penningar av värdet av husmödrars arbete i hemmet. Såsom grund för pensionsberäkningen synes en sådan uppskattning nödvändig. Vidare bör understrykas, att en eventuell pension till husmödrar liksom annan ATP-pension i princip måste vara avsedd att ersätta inkomstbortfallet när den försäkrade drar sig tillbaka från arbetslivet. Att inom ett obligatoriskt pensionsystem bestämma generell pensionsålder för hemarbetande husmödrar, även om variationer inom vissa gränser skulle kunna tänkas, synes svårligen kunna ske. Härtill kommer problemet med avgifterna för en sådan pensionering. Dessa skulle komma att drabba familjens kontantinkomster, d.v.s. regelmässigt makens arbetsförtjänst bland annat under den tid då i många fall familjens kostnader för barnens underhåll och uppfostran är stora. Att obligatoriskt ålägga sådan avgiftsbetalning synes varken lämpligt eller genomförbart. För de flesta familjer, i synnerhet barnfamiljerna, måste det framstå som mera angeläget att kunna disponera större del av mannens arbetsförtjänster under den aktiva åldern än att bygga på ålderstryggheten utöver de förmåner som familjen är tillförsäkrad genom folkpensioneringen och mannens ATP-pension.

Även om skäl kan anföras för motionärernas yrkande finner sig utskottet på grund av det anförda icke kunna biträda motionsyrkandet. I sammanhanget vill utskottet erinra om att möjlighet att genom frivillig försäkring åvägbringa självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar finnes såväl genom pensionsstyrelsens frivilliga försäkring som genom enskild pensionsförsäkring.

Även 1962 års riksdag hade i anledning av *motioner* att ta ställning till frågan om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar. Ett av önskemålen i motionerna var att det måtte beredas möjlighet för husmödrar att tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid, då de lämnat sitt förvärvsarbete för att taga vård om sina minderåriga barn. Dessa gratispoäng skulle medföra rätt till såväl förtidspension som ålderspension.

Andra lagutskottet, som beträffande gratispoäng till dem som bedriver studier eller annan utbildning eller undergår värnplikstjänstgöring uttalade att detta innebar ett avsteg från den inom tilläggs pensioneringen grundläggande principen om förvärvsinkomst såsom förutsättning för pension, anförde i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 27* angående ovannämnda önskemål:

I stort sett samma betänkligheter som anförts mot förslaget om gratispoäng för dem som på grund av studier m. m. gått förlustiga pensionspoäng eller fått låg sådan kan anföras mot en liknande anordning för husmödrar. Det bör vidare framhållas, att det för rätt till hel ålderspension krävs endast 30 pensionsgrundande år. Tack vare denna regel påverkas i allmänhet inte pensionsstorlek för en husmoder, som något eller några år avhåller sig från förvärvsarbete. Utskottet finner därför inte skäl biträda förevarande önskemål.

Ett annat önskemål var att en självständig pensionsrätt inom tilläggs pensioneringen skulle tilläggas hemarbetande husmödrar. I denna del instämde andra lagutskottet i vad som uttalats i ovannämnda *utlåtande nr 56* år 1961.

Även 1963 års riksdag hade i anledning av *motioner* att ta ställning till frågan om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar. Härvid anslöt

man sig till vad som uttalats vid behandling av frågan åren 1961 och 1962.

Vid 1964 års riksdag väcktes *motioner*, där det hemställdes om prövning inom pensionsförsäkringskommittén av möjligheterna att låta kvinna med minderårigt barn intjäna pensionsår utan att ha någon inkomst. Under hänvisning till att vad utskottet anfört under åren 1961—1963 angående en självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar i stort sett gällde även förslaget om gratisår, avstyrkte *andra lagutskottet* i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 57 år 1964* motionerna.

Utskottet

Andra lagutskottet prövade under åren 1961—1963 frågan att tillskapa en självständig pensionsrätt inom tilläggspensioneringen för hemarbetande husmödrar. I sina av riksdagen godkända utlåtanden i ämnet framhöll utskottet, att frågan var svårlost och inrymde ett flertal problem. Här var främst att märka svårigheten att såväl i allmänhet som i det enskilda fallet göra en rättvisande uppskattning i penningar av värdet av husmödrars arbete i hemmet, en uppskattning som föreföll erforderlig som grund för pensionsberäkningen. Vidare underströks att en eventuell pension till husmödrar, liksom annan tilläggspension, i princip måste vara avsedd att ersätta det inkomstbortfall som uppstår då den försäkrade drar sig tillbaka från arbetslivet. Att inom ett obligatoriskt pensionssystem bestämma en generell pensionsålder för hemarbetande husmödrar syntes, även om variationer inom vissa gränser skulle kunna tänkas, svårligen kunna ske. Härtill kom problemet med avgifterna för en sådan pensionering. Dessa skulle komma att få bestridas av familjens kontantinkomster, d. v. s. regelmässigt av mannens arbetsförtjänst bland annat under den tid då i många fall familjens kostnader för barnens underhåll och uppfostran var stora. Att obligatoriskt ålägga sådan avgiftsbetalning syntes varken lämpligt eller genomförbart. För de flesta familjer, i synnerhet barnfamiljerna, måste framstå som mera angeläget att kunna disponera större delen av mannens arbetsförtjänster under den aktiva åldern än att bygga på ålderstryggheten utöver de förmåner som är tillförsäkrade familjen genom folkpensioneringen och mannens tilläggspension. Även om skäl kunde anföras för motionärernas yrkande, fann sig utskottet på grund av det anförda icke kunna biträda motionsyrkandet. I sammanhanget ville utskottet erinra om möjligheten att genom frivillig försäkring såväl i den frivilliga statliga pensionsförsäkringen som hos annan försäkringsinrättning åvägbringa självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar.

Vid 1962 års riksdag prövades därjämte frågan om att bereda möjlighet för husmödrar att tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid då de lämnat sitt förvärvsarbete för att taga vård om sina minderåriga barn. Utskottet anförde i denna del, att införande av gratispoäng innebar ett avsteg från den inom tilläggspensioneringen grundläggande principen om förvärvsinkomst som förut-

sättning för pension. Vidare framhölls att det för rätt till hel ålderspension krävdes endast 30 pensionsgrundande år. Tack vare denna regel påverkades i allmänhet inte pensionens storlek för en husmoder som något eller några år avhöll sig från förvärvsarbete. Med hänsyn till det anförda fann utskottet icke skäl biträda önskemålet om gratispoäng.

Även i de nu aktuella motionerna upptages frågan om de hemarbetande kvinnornas pensionsrätt. Denna skulle, menar motionärerna, bringas närmare en lösning om kvinna med minderårigt barn i hemmet fick möjlighet att intjäna pensionsår på grund av vårdnaden om dessa. Det hemställs i motionerna att utredning av frågan bör företagas inom pensionsförsäkringskommittén.

Under fjolåret avstyrkte andra lagutskottet motionsyrkande av samma innebörd som det förevarande under motivering att vad utskottet tidigare uttalat om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar i huvudsak gällde jämväl detta förslag.

Enligt utskottets mening är de hemarbetande kvinnornas ställning i pensions-systemet icke tillfredsställande. En lösning, som ger dessa kvinnor möjlighet till en pensionsförstärkning, skulle öka deras trygghet på ålderdomen och alltså innebära en betydelsefull social vinning. Utskottet är icke berett att nu ta ställning till vilken lösning som är den lämpligaste. Frågan bör därför bli föremål för en förutsättningslös utredning. Denna bör lämpligen verkställas av pensionsförsäkringskommittén. Utskottets uttalande synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. Utskottet får därför hemställa,

- 1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 225 och II: 276, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför, samt
- 2) att förevarande motioner, I: 225 och II: 276, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 februari 1965

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell*, herrar Lars Larsson, Erik Filip Petersson*, Hübinette, Dahlberg och Axel Kristiansson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Odhe, Rimmerfors, fröken Wetterström, fröken Sandell, herrar Johansson i Södertälje, Gomér och Carlsson i Göteborg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Axel Svensson*, fru *Carlqvist*, herrar *Lars Larsson*, *Dahlberg*, *Odhe*, fröken *Sandell*, herrar *Johansson i Södertälje* och *Carlsson i Göteborg*, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets utlåtande, som börjar å s. 5 med orden "Enligt utskottets mening" och slutar med orden "till Kungl. Maj:ts kännedom" bort ersättas med text av följande lydelse:

"Utskottet kan icke finna att sedan fjolåret inträffat något som kan leda till en ändrad bedömning av förevarande frågor."

b) att utskottet bort hemställa,

"att förevarande motioner, I: 225 och II: 276, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd."